

УДК [929Т.Франко:929М.Рудницький](477.83/.86)»18/19»

ТАРАС ФРАНКО І МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ: ТРАЄКТОРІЯ ВЗАЄМИН

Епістолярне спілкування Тараса Франка і Михайла Рудницького – невідома широкому загалу дослідників сторінка. За функціональним призначенням аналізований епістолярій належить до приватного, що обумовлено особливостями взаємин між адресатами. Збережене листування розкриває подробиці «київського» періоду життя сина Івана Франка і припадає на 1957–1971 рр. Архівні документи означають взаємини між кореспондентами, підкреслюють активну громадянську позицію Тараса Франка, розкривають творчі плани та ступінь їх реалізації і демонструють складні обставини суспільно-політичного життя зазначеного періоду.

Ключові слова ● листування, особисті контакти, творчі плани.

Епістолярій як жанр літератури завжди викликав підвищений інтерес у читачів та науковців. Ці специфічні джерела не позбавлені суб'єктивності, однак мають високий дослідницький потенціал, бо допомагають не лише відобразити позицію автора листа до описаних подій, громадсько-політичного життя, проблем культурного середовища, в якому доводилося жити і працювати, творити сьогодення і закладати підмурівок майбутнього, а й розкрити особливості творчої лабораторії, простежити реалізацію мистецьких задумів і планів. Непризначені для сторонніх читачів сторінки листів нерідко фіксують імпульсивні реакції мовця на ситуації або, навпаки, демонструють виваженість позиції, переконаність у своїх діях. Так чи інакше епістоли вимальовують образ особистості, окреслюють її внутрішній світ, підкреслюють велич чи показують її трагедію.

Подробиці життя і діяльності Тараса Франка, гідного сина свого батька, розкриває у своїх дослідженнях Наталя Тихолоз; підготований нею та Євгеном Бараном двотомник спадщини – найповніше на сьогодні видання¹; численні до-

¹ Франко Т. Вибране: У 2 т. / Упоряд. Є. Баран, Н. Тихолоз. Т. 1: І. Наукові та науково-популярні праці Івано-Франківськ: Видавець Сеньків М. Я., 2015. 964 с.; Т. 2: ІІ. Художні

слідження науковиці заповнюють прогалини про непросте життя нащадків Великого Каменяра. Справжнє досягнення наукової біобібліографістики — фундаментальний показчик творчої спадщини Михайла Рудницького, підготований Софією Когут². Низка розвідок дослідниці розкриває багатогранність непересічної особистості, учасника міжвоєнного літературного процесу. Виявлені листи Тараса Франка до Михайла Рудницького (1957—1971 рр.) відтворюють подробиці його «київського» періоду життя, окреслюють характер стосунків сина Каменяра та знаного вченого.

У добірці 9 листів, 3 листівки (одна з них за підписами Т. Франка і його доньки Люби), 2 листи Люби, телеграма-привітання від усієї родини і два порожні конверти. Один із них, за підписом Люби Франко, відправлено з Києва 4 лютого 1955 року, поштовий штампель отримувача — 6 лютого 1955 року; інший — із зазначенням адреси отримувача без поштового штампеля відправника за підписом Тараса Франка. Лист надійшов до Львова 30 червня 1971 року.

Разом з тим лакуни у листуванні свідчать, що воно може бути доповнене новими знахідками, позаяк фонд Михайла Рудницького є на стадії опрацювання.

За своїм функціональним призначенням епістолярій належить до приватного, це обумовлено особливостями взаємин між адресатами: брати Андрій і Тарас Франки та український літературний критик, літературознавець, письменник, поет, журналіст, перекладач, громадський і культурний діяч, дійсний член НТШ Михайло Рудницький разом навчалися у Львівській академічній гімназії. Згодом стали колегами — упродовж 1945—1947 років працювали у Львівському університеті: Тарас Франко — викладачем класичних мов, Михайло Рудницький у цей час керував кафедрою зарубіжних літератур (1944—1947 рр.) і одночасно виконував обов'язки декана філологічного факультету. У 1945 році — професор кафедри зарубіжних літератур.

Перший лист Тараса Франка датовано 3 травня 1957 року. Зі змісту випливає, що це відповідь на звернення, потреба якого, ймовірно, була продиктована роботою Михайла Рудницького над книгою спогадів «Письменники зблизька», яка вийшла друком у Львові 1958 року. Перший розділ присвячено постаті Івана Франка. Очевидно, поновлюючи у пам'яті події дитячих літ, Михайло Рудницький звернувся до Тараса Франка прокоментувати ситуацію щодо відвідування Франчатами уроків релігії. Як бачимо зі змісту, при цьому допустився прикрої помилки, адресуючи лист Петрові Франку, який зник безвісти 1941 року. Для Тараса це було дивним, — вони були приятелями і Михайло Рудницький

твори. III. Мемуарні та автобіографічні праці. IV. З епістолярної спадщини Івано-Франківськ : Видавець Сеньків М. Я., 2015. 760 с.

² Михайло Рудницький (1889—1975): біобібліографічний показчик / С. Когут; відп. ред. Л. Сніцарчук; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2020. 784 с.

не міг не знати цього факту. Тим паче, що університетський професор стежив за життям і творчістю Петра — неодноразово на шпальтах газети «Діло» виступав з прихильними рецензіями на його п'єси: 1931 року — «Гранд-готель»: комедія на 3 дії П. Франка»³, 1936 року — «Ва-банк!»: комедія на 3 дії П. Франка»⁴; 1939 року на сторінках «Вільної України» опублікував статтю «Син великого батька» з нагоди обрання Петра депутатом Народних зборів⁵, 1940 року висловив йому підтримку як кандидату в депутати обласної Ради депутатів трудящих⁶.

Згаданий відпис Тараса Франка присвячено лише одному епізоду з дитячих літ, однак, спілкування між ними не переривалось з моменту примусового переїзду родини до Києва 1950 року. На користь цього промовляє кілька фактів. Готуючись до захисту кандидатської дисертації 1952 року, з'ясувалося, що Тарас Франко не має диплома про закінчення вищого навчального закладу. Тож 27 жовтня 1952 року він звернувся за допомогою до Михайла Возняка⁷. Імовірно, з такою ж проблемою звертався і до Михайла Рудницького, бо у листі до Михайла Возняка занотовано прохання організувати видачу диплома про вищу освіту на підставі архівних матеріалів і свідчень професорів Михайла Возняка і Михайла Рудницького.

Молодша донька Дарія-Любомира 14 січня 1954 року зверталась до свого викладача з листом-запрошенням зупинитись у них під час візиту до Києва [див. лист № 13]; у листі від 12 лютого 1955 року просила допомоги у працевлаштуванні [див. лист № 14]; 28 грудня 1962 року вітала з Новим роком [див. лист № 5]. Тож М. Рудницький завжди був бажаним гостем, з теплотою та прихильністю ставилась до нього уся родина Франків.

Зустрічалися на щорічних наукових сесіях у Львівському державному університеті, присвячених вивченню творчості Івана Франка. Четверту сесію 24—26 вересня 1959 року відкрив проф. Михайло Рудницький, а Тарас Франко виголосив доповідь на тему: «Іван Франко про Тараса Шевченка»⁸. Подобиці заходу висвітлено також на сторінках «Літературної газети» за 6 жовтня 1959 року; на супровідній світлинці — члени президії (В. Чичерін, проф. М. Рудницький, Д. Лукіянович, В. Лесик) та доповідач — Тарас Франко⁹. На П'яту сесію 1960 року

³ Театр Ріжнородностей: «Гранд-готель»: комедія на 3 дії П. Франка»: [рецензія] / М. Р. // Діло. 1931. Від 13. XII. С. 5.

⁴ Театр Ріжнородностей: «Ва-банк!»: комедія на 3 дії П. Франка»: [рецензія] / М. Р. // Діло. 1936. Від 5. VII. С. 9.

⁵ Рудницький М. Син великого батька. // Вільна Україна. 1939. Від 26. X.

⁶ Рудницький М. Поетові заповіти здійснились. // Вільна Україна. 1940. Від 6. III. С. 4.

⁷ Франко Т. Вибране: У 2 т. Т. 2. С. 457—458.

⁸ Денисюк І. У Львові. // Радянське літературознавство. 1960. № 3. С. 156—157.

⁹ Тростянецький О. Франківська сесія. // Літературна газета. 1959. Від 6. X. С. 3.

останній планував дві теми «Франко-патріот» і «Франко і “Геста Роман[орум]”», про що сповіщав Михайла Рудницького [див. лист № 3]. Зрештою, 26–28 вересня 1960 року виступив з темою «Іван Франко про “Геста Романорум”»¹⁰. Шоста щорічна наукова сесія була 22–24 вересня 1961 року у м. Дрогобичі. Тема виступу Тараса Франка — «Франко-гуморист», Михайла Рудницького — «Одна з соціальних проблем у творчості І. Франка і Бернарда Шоу»^{11,12}. 7–9 вересня 1962 року виголошували доповіді на Сьомій науковій сесії: Тарас Франко — «Іван Франко в Карпатських горах», Михайло Рудницький — «Пейзаж у художній прозі І. Франка»¹³.

Стилістично листи неоднорідні. Одна група нагадує письмові розмови, у яких приятелі обговорювали не лише подробиці родинно-побутового життя, а й творчі плани, радились, намагались заручитись підтримкою один одного, ділились поглядами та напрацюваннями. На перший план проступають шанобливі, щирі звертання, іронічно-гумористичні прощання. Тон листів насичений теплою інтонацією і гумором. Манера Тараса Франка вкраплювати народні приповідки, цитати з художніх творів, крилаті вислови, фразеологізми надають їм особливого стилю.

Восени 1947 року Михайла Рудницького звинуватили в українському буржуазному націоналізмі, звільнили з посад завкафедри та декана, виключили зі Спілки письменників, перестали друкувати. Зрештою, змушений був стати співавтором книжки «Під чужими прапорами» (1954 р.) — «викривальних» памфлетів проти ОУН, УПА, УГКЦ, А. Шептицького, В. Барвінського, Є. Коновальця та інших галицьких діячів і політиків. Прикметно, що до цієї дражливої сторінки життя Тарас поставився з розумінням: «Ще як би Вам вдалося відчепитися від Біляєва. Було б чудово» [див. лист № 4].

Епістоли ж останніх років життя схожі на змістові монологи, передають зболеність і розчарування. Насамперед це пов'язано з трагічними обставинами особистого життя: 1962 року померла дружина Катерина, душа їхнього дому, 1963 року Тараса Франка відправили на пенсію. З іншого боку — наелектризована суспільна атмосфера, тоталітарне придушення вияву свободи, яке боляче вдарило і по родині Тараса Франка. Талановита донька Зеня, що виступала на підтримку руху шістдесятників, опинилась в лещатах партійних функціонерів. Її звільнили з посади наукового співробітника Інституту мовознавства імені

¹⁰ Кабайда А., Мороз М. П'ята наукова сесія, присвячена вивченню творчості І. Франка. // Радянське літературознавство. 1961. № 1. С. 151–152.

¹¹ Кабайда А., Мороз М. VI Франківська наукова сесія. // Радянське літературознавство. 1962. № 1. С. 153–154.

¹² Наукова сесія з франкознавства [повідомлення]. // Вільна Україна. 1961. Від 22. IX. С. 1.

¹³ Березюк В. Невмируща спадщина. Новий внесок у розвиток франкознавства. // Вільна Україна. 1962. Від 13. IX. С. 3.

О. О. Потебні АН УРСР, довгий час не могла ні друкуватись, ні влаштуватись на роботу. Для батька це був страшний удар, але зарадити нічим не міг; у листах неодноразово нарікав: «Нема ради...» [див. лист № 10]¹⁴. Усе своє життя він займав проактивну громадську позицію, тому не міг не реагувати на кінець епохи шістдесятництва.

Попри все, багато читав, перекладав, малював, прагнув задовольнити потребу суспільства в україномовній науковій, перекладній та художній літературі. Всіма силами відстоював власні переконання, що найперше ґрунтувалися на позиціях утвердження української самодостатності. Ревно захищав своє українство, наголошував, що нація мусить себе підкреслювати у всіх сферах життя і діяльності – мистецтві, мові, літературі, навіть у спорті: «Чим ми гірші від синів Альбіону? Ми не індіани, а козацькі Слов'яни!» [див. лист № 12], «<...> суверенність республік на кождім кроці треба підкреслювати» [див. лист № 8]. У національному питанні не йшов на жодні компроміси: «Якщо ми не будемо відрізняти, то яка псявіра буде нас відрізняти від "хохлів"»¹⁵. Зі сторінок листів виразно звучить уболівання за українську мову. Вважав, що до абетки обов'язково слід повернути літеру «ґ». На цю конечну необхідність неодноразово вказував у листах до Михайла Лесіва, предметом спілкування з яким було мовне питання¹⁶.

Виступав проти патронімікону, був переконаний, що це абсолютно чужий для українців звичай, якого треба позбутися. Навіть у листах підписувався «без Іванович» [див. лист № 7]. Про його непохитність у цьому питанні свідчать і листи до Михайла Лесіва, Марії Деркач, Івана Прокопів¹⁷. Таке поєднання принципості, вимогливості, високої культурності, інтелігентності та безкорисливості викликає захоплення.

Творчих планів було чимало, однак втілити у життя вдалося не всі. Так, як наслідок вивчення бібліотеки Івана Франка, 1960 року уклав збірку перекладів «Жарти й оповідання різного складання», проте вона не побачила світу. Уже перебуваючи на пенсії, 1968 року, планував взятись до доопрацювання «<...> Огляду історії римської літератури і до антології античних поетів» [див. лист № 7].

Ділився з Михайлом Рудницьким 4 травня 1969 року, що на одному із засідань у м. Дрогобичі прозвучала думка перевидати його «Історію і теорію руханки», Івана Боберського «Копаний мяч», Петра Франка «Пластові гри і забави» [див. лист № 8]. І нарікав: «Ці книжки тяжко придбати, ще важче перевидати» [Там само]. Спорту надавав великого значення у формуванні громадської

¹⁴ Франко Т. Вибране: У 2 т. Т. 2. С. 531, 533, 538.

¹⁵ Там само. С. 537.

¹⁶ Там само. С. 526–529, 535–536, 539–540.

¹⁷ Там само. С. 510, 512, 521.

позиції молоді. З раннього дитинства Франчата були спортсменами, учасниками товариства «Сокіл-батько». Перу Тараса належить «Історія і теорія руханки» (1923). На цю книгу газета «Діло» 1923 року вмістила невелику рецензію, у якій поряд з позитивною оцінкою прозвучало: «З верхнього боку книжка представлена досить погано: папір лихий, обкладинка м'яка, сіра, переплет нужденний. Зате мова бездоганна, виклад приступний, місцями може занадто приступний, але оглядом на ощадність продиктований»¹⁸.

Перевидати зазначені книжки не вдалося, натомість написав статтю. Про викінчений текст «Футбол і Франки» обсягом 4 сторінки Т. Франко проінформував редакцію журналу «Жовтень» 7 листопада 1969 року.¹⁹ Під назвою «Франки і спорт» було опубліковано на сторінках №1 за 1971 рік.

У листах 1971 року з боєм нарікав про зволікання, радше блокування, видання його книг: «<...> видавництво “Молодь” без кінця відкладає друк моєї збірки 106 ессе треба просувати молодших» [див. лист № 10]; «Моєї, поширеної до 10 арк. збірки ессе видавати не хочуть і не за браком паперу. Першество мають молоді, хоч би не знаєм як слабі» [див. лист № 11].

В останні роки життя працював над розробкою друкарської машинки «Спера», про що сповіщав Михайла Рудницького, однак і цей проєкт лишився нереалізований.

Одне з наріжних питань всієї діяльності Тараса Франка – франкознавчі студії і популяризація спадщини батька. Задовго до описаних подій діти Івана Франка звертались до різних інстанцій з приводу багатотомного видання його творів: до Академії наук 1919 року²⁰; Тарас співпрацював з упорядником тридцяти томника Іваном Лизанівським²¹, а після його арешту 14 жовтня 1931 р. писав до Ярослава Гординського з проханням прискіпити наукове видання творів батька за сприянням НТШ²². Після переїзду до Києва брав участь у підготовці видання творів у 20-ти томах (1950–1956), чотирьох томів збірника «Літературна спадщина. Іван Франко». Віховим в історії франкознавства став п'ятдесятитомник творів Івана Франка, здійснений упродовж 1976–1986 років, однак обговорювати його концепцію почали значно раніше. Особливості майбутнього

¹⁸ *Неро-Ховик*. Тарас Франко. Історія й теорія руханки. Накладом «Сокола-Батька». Коломия-Львів, 1923. Ст. 200 [рецензія]. // *Діло*. 1923. Чис. 206. Від 23. XII. С. 6.

¹⁹ *Франко Т.* Вибране: У 2 т. Т. 2. С. 532.

²⁰ *Голяк Т.* Нереалізоване і забуте (про підготовку багатотомного видання творів Івана Франка 1919 року). // *Науковий вісник Національного музею Івана Франка*. Львів: [Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка], 2017. Вип. 1 (21). С. 45–54.

²¹ *Голяк Т.* Дотримання авторського права при підготовці видання творів Івана Франка у 30-ти томах. // *Current issues of social studies and history of medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal*. 2020. № 1(25). С. 103–107.

²² *Франко Т.* Вибране: У 2 т. Т. 2. С. 448.

видання, принципи його мовно-правописного оформлення цікавили і галицького вченого. 14 березня 1969 року на шпальтах «Літературної України» опубліковано статтю «Яким повинно бути 50-томне видання творів Івана Франка», у якій низка науковців висловились на підтримку наукового видання, без будь-яких мовних правок, за винятком помилкових написань²³. Серед когорти вчених був і Михайло Рудницький. 25 серпня 1969 року у листівці до Михайла Рудницького Тарас Франко висловлював своє бачення майбутнього п'ятдесятитомника, зокрема виступав за «<...> масове видання, для більшості, не для меншості» [див. лист № 9].

В останні роки життя змінилася стильова манера епістолярію Тараса: писав без розділових знаків, вставляючи чимало цитат, фразеологічних зворотів, латинських висловів і фраз [див. лист № 10]. Марії Деркач 31 травня 1968 року звір'явся: «Кожний лист я прочитую по кілька разів. Пишу різно, звичайно діалектом, навіть російським, віршами, строфами, з малої букви, без знаків, без розділу між словами, по латині, суржилом, листи короткі з одного речення. Без помилок»²⁴. У цей час у листах зазначав номер телефону для зручності розмови.

Приязне спілкування тривало до останніх місяців життя Франкового сина: останній лист Михайлові Рудницькому датовано серпнем 1971 року, а невдовзі, 13 листопада того-таки року, Тарас Франко відійшов у вічність.

Крізь призму аналізованого епістолярію Тарас Франко постає чесною і безкомпромісною, щирою і відвертою, незаангажованою ідеологічними рамками особистістю, що займав проактивну життєву позицію, мав власний голос, який промовляє до наступних поколінь.

Листи публікуються за автографами з максимальним збереженням лексичних, морфологічних та пунктуаційних особливостей. Скорочені слова відтворено у квадратних дужках. Сумнівне прочитання окремих місць – у кутових дужках <...>. Авторські виправлення пояснено у літерних примітках, де текст автора передано прямим світлим шрифтом, а текст публікатора – курсивом. Авторські підкреслення та розрядку передано розрядкою. Датування та місце написання зазначено адресантом. Оригінали зберігаються у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Ф. 263. Висловлюю вдячність науковому співробітнику відділу Богдану Цимбалу за допомогу у підготовці цієї публікації.

²³ Яким повинно бути 50-томне видання творів Івана Франка? // Франкознавчі студії. Зб. наук. праць. Вип. 4. Дрогобич: Коло. 2007. С. 556–560.

²⁴ Франко Т. Вибране: У 2 т. Т. 2. С. 524.

Листи Тараса, Люби і Зеновії Франків до Михайла Рудницького

№1

Дорогий Друже²⁵

Одержавши лист від Вас, я здива не міг вийти.

Письмо виразно адресоване до Петра Івановича¹, а його давно нема. Хіба ж можлива помилка і «ляпсус калямі»² між шкільними товаришами, близькими знайомими, найтіснішими земляками, товаришами і однодумцями? А може тільки на доказ як непрактично називати будь кого по батькові, коли далеко легше і безпомилково назвати по матері.

А тепер до справи. Раз підчас лекції господар класи звертаючись виразно до мене і до брата сказав неприємні слова:

Франки! Чому ви не поздоровляєте отців?

Я крайно наївно запитався: — Чиїх отців?

Мій брат Андрій одначе вихопився неполітично:

Я поздоровляю, то брат Тарас не поздоровляє!

Річ у тім²⁶, що ми з братом як формально православні — так мати хотіла, а батько як звичайно, не противився — не ходили на години католицької²⁷ релігії, а здавали предмет у православного священника при вул. Францісканській³. Нормально ми з братом виходили з години релігії і як була погода швендяли по місті, ішли до «езуїтського» городу⁴. В холод, слоту ми сиділи (по змозі тихо в класі)²⁸, але в навчанні²⁹ ми не брали участі. Катехета⁵ я звичайно поздоровляв, хоч він не вчив мене, але десь-колись я міг і не добачити його, особливо коли я не бажав³⁰ лізти йому на очі і наприкрятися⁶ чолобитнею, не належачи до його парафії. Андрій натомість шапкував усім учителям принципово. — Чи директор Громницький⁷ викликав у цій, в дійсності страшенно пустячній справі,

²⁵ У звертанні друже виправлено Друже.

²⁶ Річутім виправлено Річ у тім.

²⁷ Описку у слові католицької виправлено католицької.

²⁸ Вкласі виправлено в класі.

²⁹ Внавчанні виправлено в навчанні.

³⁰ Дієслово бажав надруковано у міжрядковому інтервалі. Його місце в цьому рядку позначено чорнильним розчерком.

мого загально відомого і завжди сильно занятого батька, до себе на серйозну балачку, про це я нічого не знаю. Батько про такі дурниці не здавав би нам звіту.

Отож бачите, що я з пок[ійним] братом Андрієм ніколи не відмовлявся піти на лекцію релігії³¹, тай ніякий катабас⁸ не вимагав цього.

Дир[ектор] Громницький був усетаки серйозна людина, хоча службіст, і нікого з батьків, а вже найменше мого Тата, не кликав би в такій справі на «чорну каву»⁹.

Сердечно я і жінка і дочки¹⁰ дякуємо за пам'ять і привіт.

Бувайте здорові

Тарас Франко

Київ, Володим[ирська] 48

19³/_v57

Публікується за авторизованим машинописом. Мають місце авторські виправлення чорнилом синього кольору. Додається конверт. Отримувач: Львів, вул. Устияновича Но[ме]р 6 м. 9. Рудницький Михайло. Відправник: Франко Т., Київ, Володим[ирська], 48. Поштовий штампель відправника: Київ. 3. 5. [19]57; отримувача – 5. 5. [19]57.

№2

Вельмишановний Михайле Івановичу!

Сердечно поздоровляємо Вас із славною Вашою датою, бажаємо Вам довго тішитись добрим здоров'ям, зберігати й надалі Вашу життєрадісність, гумор, ясність думок, енергію і запал і радувати нас своїми, завжди оригінальними, нестандартними, повними ідей, думок, свіжих барв і тонів творами.

Хай життя і надалі дає для Вашої океанської душі океанський простір.

З глибокою пошаною до Вас

Тарас Франко

Зіновія Франко

Дарія Франко

22. І. 58¹¹. Р. S. Пробачте за запізнення. Але це не з нашої вини.

Публікується за автографом. Додається конверт. Отримувач: Львів-центр, вул. Університетська, 1 Держуніверситет філолог[ічний] факультет, кафедра англ[ійської] мови. Проф. Рудницькому Михайлу Івановичу. Відправник: Київ, Володимирська 48а, кв. 15 Франко Т. І. Поштовий штампель відправника: 22. І. 59, отримувача – 25. І. 59.

³¹ Релігії виправлено релігії.

№3

Дорогий Приятелю

Вивчаючи особисту бібліотеку мого Батька¹², я, будучи колись³² класичним філологом, зацікавився латинськими книжками, передусім «Геста Романорум» в виданні Естерлея¹³. Прочитав³³ багато оповідань в оригіналі, потім розшукав книжки до тієї ж теми і написав монографію про Римські діяння¹⁴. Як дальший етап праці над бібліотечними фондами,³⁴ я склав збірку перекладів: «Жарти й оповідання різного складання» з 5-и груп: 1 Фаблію 2 Шванки 3 Геста Романорум¹⁵ 4 Фацеції 5 Фрашки. До кожної групи я написав короткий вступ (сторінок 2—3 машинопису). Фаблію вибрати і перекласти обіцяв тов. Домбровський Остап¹⁶. Цілість мати ме яких 9—10 аркушів друку¹⁷.

А тепер найважливіше:

1. Чи потрібна така збірка,³⁵ згідно книжка?
2. Чи на часі?
3. Хто її читати ме?

Про план збірки я доповів проф. Білецькому¹⁸ і Гудзієві¹⁹. Скажіть ще й Ви свою думку, бо саму збірку переглянути Ви певно не будете мати часу, отож і не звертаюсь до Вас.

Як провели вакації? Про Вас писала дочка Зеня.

Чи справді в Косові планується курорт?

На Франківську сесію (25/IX) я подав дві теми
1 Франко-патріот і 2 Франко і «Геста Роман[орум]»²⁰.

Відповіді (від тов. Шуста²¹) досі не маю.

Бувайте здорові! Жду відповіді

Київ 22 серпня 1960

Тарас Франко

*Подається за авторизованим машинописом. Додається конверт. Отримувач:
Львів, вул. Університетська 1. Університет. Рудницький Михайло, декан.
Відправник: Т. Франко. Київ, Володим[ирська] 48. Поштовий штемпель
відправника: 23. 8. 60, отримувача – 25. 8. 60.*

³² Постфікс у слові дописано олівцем: коли виправлено а колись.

³³ Букву «в» дописано олівцем: прочита випралено прочитав.

³⁴ Кому дописано олівцем.

³⁵ Кому дописано олівцем.

№4

Шановний Друже

Ваш лист із точними відповідями я одержав і щиро дякую.

Добре, що Ви відсахнулися від іноземщини, непогано і для здоров'я лучше, що Ви зреклися керівництва²². Ще як би Вам вдалося відчепитися від Біляєва²³, було б чудово.

А з моєю збіркою справа така. Накидатися з нею тов. Шаховському²⁴ я ні в якому разі не буду. Чому?

1 Вона складена не лише з жартів (гуморесок, анекдотів, сміховинок, апофтегмів²⁵), але і з оповідань. Центральна частина збірки «Gesta Romanorum» зовсім таки <поважна>, бодай формально.

2 Вся збірка є вислід праці над бібліотекою мого Тата, всі речі перекладені з батькових книжок, яких я використав коло 50-и.

3 Про збірку я повідомив проф. Білецького, Гудзія, Попова і дістав від них схвалення²⁶.

4 Один розділ збірки опрацьовує проф. Домбровський²⁷.

5 Цілість з аднотацією²⁸ я вже здав у видавництво, що радо прийняло мою працю і вже вимагає другого екземпляра.

З каб[інету] франкознавства я не одержав відповіді. Казала Зеня, що тов. Шуст з кабінетом не має нічого спільного, тепер очолює його жінка²⁹, що була з Вами в Косові. Здається фр[анко]зн[авчої] сесії цього року не буде³⁰. Кажуть, що Франківський збірник № 8³¹ уже вийшов з друку, але тут його ніхто не має, а дехто дуже потребує.

Бувайте здорові.

Тарас Франко

7. IX. [1960]

*Подається за автографом. Дату уточнено за поштовим штемпелем.
Додається конверт. Отримувач: Львів, вул. Устияновича 6/9. Рудницький
Михайло, проф[есор]. Відправник: Т. Франко, Київ, Володим[ирська] 48.
Поштовий штемпель відправника: 7. 9. 60; отримувача – 9. 9. 60.*

№5

Сердечно вітаю Вас, глибокоповажаний і дорогий Михайле Івановичу, з наступаючим Новим роком!

Бажаю і надалі міцного здоров'я, щастя в житті, успіхів у Вашій творчій праці.
Київ, 28. XII 1962 р.

Тарас Франко
Люба Тарасівна

*Подається за автографом. Конверт не зберігся.
Листівка підписана рукою доньки Люби за підписом Тараса Франка.*

№6

Дорогий Друже

Писала Семанюкова³². Критика, на своїм місці — добра, нарікання — річ стареча. Ми ж не старці. Треба погодитися з дійсністю.

А я не годен. Не можу знайти ніде: ні тут, ні в Москві ні у Львові, балади Аполінера «Лорелеї»³³ в оригіналі. Може випадково є у Тебе? Дуже прошу, як що та річ є, будь ласка, дай переписати — пришли.

І мені треба — до зарізу, і знайомі православні! — просять-благають.
Au reviederci³⁴. Au revoir³⁵.

Франко Тарас

К[иїв]. 19²³/_V68

*Подається за автографом. Додається конверт. Отримувач: Львів, вул. Устияновича 6/9.
Др. Рудницький Мих[айло], професор. Відправник: Т. Ф. Київ-3, Володим[ирська] 48/15.
Поштовий штампель відправника: 23. 10. 68; отримувача — 24. 10. 68.*

№7

Дорогий Друже!

За швидку відповідь щиро дякую. Тут не звикли зразу відповідати. Семанюкова про Тебе ніщо злого не писала. Пише натомість³⁶ спогади, про себе і чоловіка; до цього не треба бистроумності³⁷ і високих студій³⁶.

³⁶ Слово натомість дописано у міжрядковому інтервалі.

³⁷ Авторські виправлення у лексемі бистроумності.

Про слов[янське] походження Аполлінера у Франції ніхто не цікавиться³⁷. Його «Льорелея»³⁸ це вільний переклад, скоріш переспів нім[ецького] поета-романтика Клеменса Брентано «Lore Lay», річ фольк[л]орна. У Гейне Ти певно маєш на увазі

Ich weiß nicht

Was soll das bedeuten

Das ich so trauwig bin³⁹. Це зовсім інший сюжет.

Чи знаєш когось у Парижі, хто міг би переписати для мене ту баладу. Подай мені адресу. Моя синова, викладачка французької мови⁴⁰ поправить мені текст листа і пішлю в Париж. А-ну ж може вдасться. І мені самому треба і знайомі просять.

З допомогою я виправив мою наукову працю «Іван Франко і Борислав»⁴¹. Візьмусь ще до Огляду історії римської літератури і до антології античних поетів.

Часу маю доволі.

Сервус!⁴² До побачення

Київ 29. X. 1968

Тарас Франко без «Іванович»

Подається за автографом. Додається конверт. Отримувач: Львів-Центр, вул. Устияновича 6/9. Отримувач: Др. Рудницький Мих[айло], професор. Відправник: Т. Ф. Київ-3, Володим[ирська] 48А, м. 15. Поштовий штемпель відправника: 29. 10. 68; отримувача – [30]. 10. 68.

№8

Дорогий Михасю!

Як що знаєш, скажи 24-36-50 або напиши лист – Київ-3,

1. Чи Ян Парандовскі був і є українського походження^{38?43}

2. Чи варт перекладати його «Disk Olimpijski»^{39?44}

3. Чи згадує⁴⁰ він будь де про конечність створити окрему білоруську екіпу⁴⁵ Олімпійську?⁴¹

Про українську мову, щоб не сказали 1 що гоню воду на млин (рос.) націоналістів – Бігме не гоню. 2 щоб не патякали, що хочу підірвати ноторійну єдність

³⁸ Ходження виправлено на походження

³⁹ Авторські виправлення у слові Olimpijski.

⁴⁰ Виправлено описку: задує на згадує.

⁴¹ Ця частина тексту справа відділена розчерком простим олівцем.

радняского⁴² спорту? — Їй богу⁴³ не хочу. Але сувереність республік на кождім кроці треба підкреслювати.

Хочу писати про симпатію Івана Франка до спортів, особливо футболу.

В Дрогобичі 14. IV виголосив м. і.⁴⁶ доклад «Франки і Футбол»⁴⁷. Оплескували найсильніше.

Вимагають перевидати:

1. Мою «Історію і теорію руханки»⁴⁸.
2. Боберського «Копаний мяч»⁴⁹.
3. Петра Франка «Пластові гри і забави»⁵⁰.

Ці книжки тяжко придбати, а ще важче перевидати.

Ти також певно над чимсь працюєш?

Сервус

Тарас Антікваріус

Київ 4. V. 1969

Подається за автографом. Мають місце авторські виправлення і підкреслення олівцем. Додається конверт з вирізаною маркою. Отримувач: Львів-Центр, вул. Устияновича 6/9. Др. Рудницький Михайло, професор. Відправник: Т. Ф. Київ-3, Володим[ирська] 48. Поштовий штемпель відправника: [04]. 5.69, отримувача — 5. 5. 69.

№9

Дорогий Михасю.

Два є принципи видання 50-томника⁵¹. 1 — елітарний, для дослідників, науковий, для тих є архів, фотокопії, першодруки, і 2. демократичний, масово-популярний для тисячів читачів⁵²; багато хто, між ними я і Зеня — за масове видання, для більшості, не для меншості.

Сервус

Подається за автографом. Вихідні дані зазначено на листівці. Отримувач: Львів-Центр, вул. Устияновича №6, кв. 9. Др. Рудницький Михайло, професор. Відправник: Київ-3, Володим[ирська] 48/15. Т. Ф. Поштовий штемпель відправника: 24. 8. 69; отримувача — 25. 8. 69.

⁴² Допущено орфографічну помилку у написанні слова радняского.

⁴³ Мають місце авторські виправлення та розчерки.

№10

Дорогий Михайле!

При кінці лютого з Комітету по пресі дістаю у відповідь люте письмо, що праця над 50-томником почнеться не скорше, як у 1973 році.

Пропоную: Друзі видаймо раніш хоч один том вибраних статей, хай читачі не турбуються.

Дочка Зеня вже рік, один, сидить без платної роботи⁵³, колись партійна, досі Франківна, повна <нрзб>. Я дивувався чому дві рідні сестри Ларіси Косач живуть – одна кажуть умерла – поза Україною⁵⁴. Косач Юрій⁵⁵ на наших очах чкурнув до Нового Йорку, Коцюбинська⁵⁶, дуже розумна і вчена, працює на невідповідній роботі. І то де? Я країни другої не знаю, де людина вільно так живе, по російськи лучше где так вольно дишит человек⁵⁷. То треба перевірити. Я придумав новий тип укр[аїнської] машинки до писання «Спера» від е]спера[нто⁴⁴, майстер у Львові 9, Кругла 2 робить з металю⁵⁸ рівночасно видавництво «Молодь» без кінця відкладає друк моєї збірки 106 ессе⁵⁹ треба просувати молодших прошу аби лишень ліпші були від обох Фр[анків] германского походження? Хіба не? Тутешніх треба ліпших. Одного поляка з Варшави не можемо викликати сюди бо не знаймо его по батькові лиш по матері, а на Заході ніде патронімікону не уживають то образа так в гніві прозивають може би і у нас скасувати?⁶⁰ Мого Тата не кликали по батьку я не люблю ніколи не підписуюся ближних так не зву видиш який час точки втекли до точприладу куди дух вічний революціонер мою машинку пре псякров що діеш? бузьків пострах чесних дівиць Ти вже сього року бачив? в Polsce вже є krul Едвард наплодив Vides ut stet nive candidum?⁶¹ Але сніг гине то й лихе певно борзо згине Розвивайся лозо, борзо⁶²

Чи хочемо чи ні мусимо дивитися на все крізь українські вокулярі.

Сервус

Тарас

Київщина 3
Володим[ирська] 48А 15
19²⁴_{III} 71

*Подається за автографом. Лист написано без дотримання розділових знаків.
Додається конверт. Отримувач: Львів Парк, вул. Устияновича 6/9. Др. Рудницький
Михайло, професор. Відправник: Київ-3, Володим[ирська] 48/15. Т. Франко.
Поштовий штампель відправника: 24. 3. 71; отримувача – 25. 3. 71.*

⁴⁴ Квадратові дужки авторські.

№11

Київ

Дорогий Михасю!⁴⁵

Чи пригадуєш собі хто є автор комедії «Lumpzivatagubundus oder das lüvesliche Kleeblatt»? По польськи йшло «Тројка hultajska»⁶³. Я бачив в українським перекладі, хіба не Великого Каменяра? Комедія далеко не прогресивна. Пише мені з Нового Йорку Косач Юрій, мій колишній ученик, що в вересні цього року приїздить сюди на завжди, але без сина⁶⁴. Три роки до пенсії. Опінія про нього фатальна. Його тут ніхто не хоче, в Ам[ериці] ніхто не любить, жінка покинула, син «матір забувся, його Бог карає, чужі люди цураються, в хату не пускають, і немає злому на всій землі безконечній веселого дому»⁶⁵. Та не тільки йому, всім перевертали.

З 50-тим Басс⁶⁶ редагує вже аж 49 том, шведко (мабуть від «швед»?) почнуть уже десь видавати.

Моєї, поширеної до 10 арк. збірки ессе видавати не хочуть і не за браком паперу. Першество мають молоді, хоч би не зна[є]м як слабі.

Ректор Житомирського педінституту Осляк⁶⁷ (sic!) зажадав від мене наук[ової] праці на учат. конференцію по Івану Франку. В вересні ц[ього] р[оку]^{46, 68}. Зеня далі без посади⁶⁹. Нема ради.

<...>. Проходе зїзд VI письменників⁷⁰ без pro і contra.

Я є за тим, щоби було як найбільше розмов в користь бідних і щоби у нас була як найвисша продуктивність праці.

По мойому проєкту майстер у Львові (9, вул. Кругла 2) виготовляє універсальну машинку до писання⁷¹. По Твойому фонетика у англів і французів прийме сі чи не? Хто є Юзик⁷²?

Сервус Т. Ф.

[між 18 і 21 травня 1971]

Подається за автографом. Датується за поштовим штепелем та на підставі згадки про VI зїзд письменників, який відбувався 18–21 травня 1971 року. Додається конверт.

Отримувач: Львів Стр[ийський] Парк, вул. Устїяновича 6/9. Др. Рудницький Михайло, професор полігістор. Відправник: Київ-3, Володим[ирська] 48/15, Т. Ф Поштовий штепель відправника: 20. 5. 71; отримувача – 22. 5. 71.

⁴⁵ Під звертанням у міжрядковому інтервалі запис олівцем рукою невстановленої особи латиницею Nestroy і <нрзб.>.

⁴⁶ Кінець речення позначено стрілкою.

№12

Дорогий!

Тебе, як знавця Шекспіра і Байрона питаю як уважаєш <Форзименів>, чи то щось дуже добре, чи посереднє чи слабе?

Чи можна тим <Форритам> протиставити Івана Франка?

Чим ми гірші від синів Альбіону? Ми не індіани, а козацькі Слов'яни!

Сервус Т. Ф.

Подається за автографом. Вихідні дані зазначені на листівці. Отримувач: м. Львів, вул. Устияновича 6/9. Др. Рудницький Мих., професор. Відправника: Київ-3, Володим[ирська] 48/15. Т. Ф. Мають місце дописи рукою іншої особи. Поштовий штампель відправника: 4. 8. 71; отримувача – [5]. 8. 71.

№13

Поважаний Михайле Івановичу!

У зв'язку з тим, що Ви збираєтесь у Київ, просимо заїхати до нас, якщо у Вас, звичайно, не знайдеться нічого більш підходящого.

За новорічні побажання дуже дякуємо. Ваша бувша студентка разом із Лесею дозволять собі потурбувати Вас своїми питаннями після Вашого приїзду в Київ.

З глибокою повагою

Франки

14/I. 1954 р.

Лист написано рукою Люби Франко. Подається за автографом. Конверт не зберігся.

№14

Високоповажаний Михайле Івановичу!

Пробачте мені, що забираю Вам дорогий Ваш час і турбую Вас своєю приватною справою.

Я не можу влаштуватись в Києві на роботу, а хотіла б працювати по-спеціальності⁷³, або якщо це не можливо, читати англійську мову. Тому дуже прошу відповісти мені, чи могла б я одержати працю на кафедрі зарубіжної літератури або на Вашій кафедрі. Хоча б навіть на половину ставки на початок.

З глибокою повагою

Київ, 12. II. 1955 р.

Франко Люба

Лист написано рукою Люби Франко. Подається за автографом. Конверт не зберігся.

№15

Телеграма (б/д)

Привітання Новим роком побажання здоров'я багатьох років життя шлють Франки

Адреса отримувача: Львів, вул. Устияновича № 6, кв. 9. Рудницькому М.

КОМЕНТАРІ

- ¹ Ідеться про третього сина Івана Франка Петра Івановича Франка (1890–1941).
- ² *Lapsus calami* (лат.) – описка, помилка в написанні.
- ³ Тараса охрещено у православній Свято-Троїцькій церкві у Львові, що знаходилась на вулиці Францисканській, 3 (нині вул. В. Короленка) (див.: *Тихолоз Н.* Згасла свічка Андрія Франка // *Франко А.* Найдорожчий помічник: творчий доробок / Передм., упоряд і коментарі *Н. Тихолоз.* Львів: [Львівський національний музей Івана Франка], 2017. С. 10.).
- ⁴ Підтвердження цього факту і на сторінках спогадів Анни Франко-Ключко «Франко і його родина»: «Ми звичайно проходили великим парком т. зв. «Єзуїтським городом», засадженим високими старезними деревами з могутніми коронами, що давали літом розкішну прохолоду і тінь» (див.: *Франко-Ключко А.* Іван Франко та його родина. Спомини. Ліга визволення України. Торонто, 1956. С. 18). Єзуїтський город – один із парків Львова, відомий на сьогодні як Парк ім. Івана Франка.
- ⁵ Катехит (заст.) – учитель Закону Божого (законовчитель).
- ⁶ Наприкрятися – набридати, надокучати.
- ⁷ Ідеться про Ісидора Громницького, викладача класичних мов в Академічній гімназії у Львові, першого директора філії цієї гімназії. Був одним із керівників громадських організацій «Рідна школа», «Вчительська громада», «Українська бесіда», «Просвіта». Почесний член НТШ. Член Крайової шкільної ради (1914–1920), депутат ради міста Львова (1916–1927).
- ⁸ Катабас (пол. *katabas*) – священник, учитель закону Божого.
- ⁹ На сторінках спогадів «Письменники зблизка» (Львів, 1958) М. Рудницький подає свою версію подій, зауважуючи, що І. Франка усе-таки викликали до школи: «Франко зайшов раз у будинок гімназії у незвичайній справі. Його сини перед уроком релігії (закону Божого) вийшли з класу; учитель – греко-католицький піп – зробив жакливі відкриття: сини Франка були православні. Директор гімназії не знав, що зробити з такими учнями, які не хотіли вивчати греко-католицькі догми, і попросив батька зайти до нього на розмову. Невідомо, чим закінчилась ця розмова, але у гімназії всім стало відомо, що Франко прочитав Громницькому в його кабінеті лекцію про абсурдність релігійного виховання» (див.: *Рудницький М.* Іван Франко. // Спогади про Івана Франка / Упор. *М. Гнатюк.* Вид. 2-ге, доп., перероб. Львів: Каменяр. 2011. С. 477–478).
- ¹⁰ Дружина Тараса Франка – Катерина Фалькевич (1896–1962). Одружені з 1922 р. У подружжя народилось троє дітей: Зиновія-Ростислава Франко (1925–1991), Дарія-Любомира Франко (1926–2015) і Роланд-Олександр (1932 р.н.).
- ¹¹ Лист датовано помилково. Дату встановлено за поштовим штемпелем – 22. І. 1959. Цього року М. Рудницькому виповнилось 70 р.

- ¹² Згідно із заповітом, рукописну спадщину і особисту бібліотеку І. Франка було передано Науковому Товариству імені Т. Г. Шевченка. 1950 р. весь архів разом з унікальною бібліотекою перевезли до Києва. Наразі особиста бібліотека зберігається у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Співробітники відділу готують науковий опис бібліотеки І. Франка у 4-х томах. Вийшли два томи: *Бібліотека Івана Франка: науковий опис. Т. 1.* Київ. [Критика], 2010. 624 с.; *Бібліотека Івана Франка: науковий опис. Т. 2.* Київ. 2015. 720 с.
- ¹³ Ідеться про видання: *Oesterley Hermann. Gesta Romanorum / Von Hermann Oesterley.* Berlin: Weidmannsche Buchhandlung; Buchdruckerei von Gustav Schade (Otto Francke), 1872. VIII. 755 [1] S. Примірник за № 1572 зберігається в особистій бібліотеці І. Франка (див.: *Бібліотека Івана Франка: науковий опис. Т. 2.* Київ. 2015. С. 229). Крім названого перекладу наявні переклади російською (№ 3576), польською (№ 1795) та німецькою мовами (№ 4092, № 4477).
- ¹⁴ Ідеться про монографію: *Франко Тарас.* Нарис історії римської літератури (З покажчиком Івана Калиновича). Львів, Київ, 1921. 224 с. («Всесвітня бібліотека»). У передмові автор зазначив, що за програмою «Всесвітньої бібліотеки» планувалось підготувати і видати цілу серію підручників з історії грецької, німецької, французької та інших літератур. Републіковано: *Франко Т. Вибране: У 2 т. / Упоряд. Є. Баран, Н. Тихолоз.* Івано-Франківськ: Видавець Сеньків М. Я, 2015. Т. 2. С. 56–256.
- ¹⁵ «Знамениті оповідки з днів римських» (*лат. Gesta Romanorum*) – популярна на Заході за середньовіччя та раннього нового часу збірка оповідань латинської літератури з яскраво вираженою дидактичною функцією.
- ¹⁶ Домбровський Остап Августинович (1906–1982) – романіст, франкознавець, перекладознавець. Від 1941 р. працював у Львівському університеті. Досліджував вплив італійської літератури на творчість українських письменників. Лист Т. Франка до М. Рудницького 7 вересня [1960] свідчить про те, що О. Домбровський зголосився виконати цю ділянку роботи.
- ¹⁷ Подобиці підготовки збірки уточнюються на основі принагідних згадок у листах Т. Франка до Марії Деркач, Максима Рильського, Олександра Білецького (див.: *Франко Т. Вибране: У 2 т. Т. 2.* 760 с. При покликанні на це джерело вказуємо том (римською) і сторінку (арабською)).
Очевидно про укладання цієї збірки у листі до Марії Деркач 23 червня 1960 р. Тарас Франко зазначив, що робота перебуває на завершальній стадії. Її загальний обсяг – близько 200 ст. [II, 492]. Авторів не вистачало матеріалу для оформлення першого розділу. Такий висновок впливає із питання Т. Франка до О. Білецького у листі від 20 червня 1960 р.: «Чи немає у вас рос[ійських], нім[ецьких] перекладів фавль? Чи не можете мені позичити або подати автора, хто перекладав фавль на рос[ійську] мову?» [II, 491]. Підготовка цієї першої групи оповідань завдала авторові найбільше труднощів, про що він 15 липня 1960 р. зв'язався М. Рильському: «Я доповідав Вам, що опрацьовую збірку “Жарти й оповідання різного складання” і вже готові “Schwänke”, “Gesta Romanorum”, Facetie і Fraszki. Найтяжчий горіх перша група Fabliaux: тексти маю, а мови не втну: не лише старофранцузька, але й діалектна, словники не допомагають, а перекладу (прозового) на нову французьку мову не маю» [II, 493]. Про подальшу долю цієї збірки Т. Франко інформував М. Рудницького 7 вересня [1960 р.]. Збірка так і не вийшла друком.
- ¹⁸ Білецький Олександр Іванович (1884–1961) – літературознавець, академік АН УРСР і АН СРСР (1939, 1958). 1939–1941 рр. і з 1944 р. до кінця життя очолював Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. Автор численних наукових праць з теорії літератури, з історії давньої та нової української літератури, а також з історії західної та російської літератур. Був авторитетом для молодих дослідників. Із Т. Франком листувалися (див.: *Франко Т. Вибране: У 2 т. / Упоряд. Є. Баран, Н. Тихолоз.* Івано-Франківськ: Видавець Сеньків М. Я, 2015. Т. 2. 760 с.).

- ¹⁹ Гудзій Микола Каленикович (1887–1965) – літературознавець, упродовж 1957–1963 рр. завідував відділом давньої української літератури Інституту літератури.
- ²⁰ Про роботу над темою «Франко-патріот» згадував у листі до редакції «Жовтень» 18 листопада 1959 р. М. Деркач 23 червня 1960 р. сповіщав, що опрацював тему «Геста Романорум і Іван Франко», яка склала 56 с. машинопису (див.: *Франко Т. Вибране: У 2 т. Т. 2. С. 492*). 26–28 вересня 1960 р. у Львівському державному університеті ім. І. Франка виступав з доповіддю «Іван Франко про “Геста Романорум”» (див.: *Кабайда А., Мороз М. П’ята наукова сесія, присвячена вивченню творчості І. Франка. // Радянське літературознавство. 1961. № 1. С. 151–152*).
- ²¹ Шуст Ярослав Іванович – канд. філ. наук, літературознавець, відповідальний секретар збірника «Іван Франко. Статті і матеріали», перший завідувач Кабінету франкознавства Львівського університету (1954–1960) (див.: *Іван Франко. Статті і матеріали. Зб. 9. 1962. С. 338–339*).
- ²² Упродовж 1955–1958 рр. М. Рудницький обіймав посаду завідувача кафедри англійської філології Львівського університету, і паралельно (1955–1957 рр.) – декана факультету іноземних мов. З 1958–1970 рр. – професор кафедри української літератури цього ж університету.
- ²³ Восени 1947 р. М. Рудницького звинуватили в українському буржуазному націоналізмі, звільнили з посад зав. кафедри та декана, виключили зі Спілки письменників, перестали друкувати. А у 1954 р. у співавторстві з Володимиром Беляєвим змушений був взяти участь у написанні збірника «Під чужими прапорами» – «викривальних» памфлетів проти ОУН, УПА, УГКЦ, Андрія Шептицького, Василя Барвінського, Євгена Коновальця та інших галицьких діячів і політиків.
- ²⁴ Шаховський Семен Михайлович (1909–1984) – літературознавець, професор Харківського, Львівського університетів та Київського поліграфічного інституту. Доктор філологічних наук (1961), професор (1963). Упродовж 1953–1966 рр. викладав у Львівському державному університеті. Досліджував проблеми історії української літератури сер. XIX–XX ст. і теорії літератури. Імовірно, до нього радив звернутися Тарасові М. Рудницький у справі видання збірки.
- ²⁵ Апофтегма – стисле дотепне висловлювання.
- ²⁶ Попов Павло Миколайович (1890–1971) – український літературознавець, мистецтвознавець, фольклорист та бібліограф. 1938–1971 рр. – співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. Очевидно, Тарас Франко звертався до вченого задля рецензії на зазначену збірку оповідань (див. коментар до попереднього листа). Відповіді зазначених осіб невідомі.
- ²⁷ Див. коментар до попереднього листа.
- ²⁸ Аднотація (*лат.*) – примітка, замітка, увага.
- ²⁹ Після Я. І. Шуста кабінет франкознавства очолила Ангеліна Василівна Кабайда (1960–1964 рр.) (див. електронний ресурс: <https://olympic-museum.de/art/1936.php>).
- ³⁰ П’ята щорічна наукова сесія, присвячена вивченню творчості І. Франка відбулася 26–28 вересня 1960 р. у Львівському державному університеті ім. І. Франка. М. Рудницький виступав з доповіддю «Іван Франко в боротьбі проти буржуазно-націоналістичних фальсифікаторів творчості Т. Г. Шевченка»; Т. Франко – «Іван Франко про “Геста Романорум”». Відомості про перебіг конференції опубліковано на сторінках «Радянського літературознавства» (див.: *Кабайда А., Мороз М. П’ята наукова сесія, присвячена вивченню творчості І. Франка. // Радянське літературознавство. 1961. № 1. С. 151–152*).
- ³¹ У Львівському університеті 1948 р. було започатковано періодичне видання франкознавчих збірників «Іван Франко. Статті і матеріали», що мав на меті інформувати читачів

- і дослідників про нові матеріали та дослідження у галузі франкознавства. 1960 р. вийшли сьомий та восьмий номери. У № 8 розміщені публікації М. Деркач, А. Скоця, І. Денисюка, М. Греська, Я. Шуста; дослідження А. Пашука, Т. Пачовського, М. Реви, З. Березинської, Є. Бортник, І. Петличного; матеріали до бібліографії 1939–1959 рр. М. Мороза та О. Мороза, та огляд публікацій творів І. Франка на сторінках видань Канади П. Кравчука (див.: *Іван Франко. Статті і матеріали*). Зб. 8. 1960. 393 с.).
- ³² Ідеться про дружину Марка Черемшини – Наталію Семанюк.
- ³³ Ідеться про баладу французького поета Гійома Аполлінера (справжнє ім'я – Вільгельм Альберт-Володимир-Аполлінарій Костровицький).
- ³⁴ *Arrevederci* (італ.) – до побачення.
- ³⁵ *Au-revoir* (фр.) – до побачення.
- ³⁶ Дружина Марка Черемшини Наталія Семанюк по смерті чоловіка написала «Спогади про Марка Черемшину». Уперше книга була видана у Львові 1958 р., доповнене видання побачило світ у видавництві «Карпати» 1970 р., 1974 р. (див.: *Семанюк-Черемшина Н. Спогади про Марка Черемшину*. Львів: Кн.-журн. вид-во, 1958. 81 с.).
- ³⁷ Гійом Аполінер був позашлюбним сином дворянки Анжеліки Костровицької, яка мала польське та італійське коріння. Її родина мала маєтки в Білорусі (тодішній Російській імперії). Спочатку Гійом Аполлінер був записаний як син невідомих батьків під прізвиськом Дульчіні, потім мати визнала його і записала під іменем Вільгельм Альберт Влодзімеж Александер Аполлінарис Костровицький.
- ³⁸ Див. примітку до попереднього листа.
- ³⁹ Ідеться про поезію Генріха Гейне (1797–1856) – «Ich weiß nicht, was soll es bedeuten, daß ich so traurig bin». Поет включив її до третього розділу своєї «Книги пісень» (1827 р.). Вона присвячена чарівній Лорелей, чия краса заворожує всіх, хто плине Рейном, що призводить до трагедії. До образу Лорелей звертався Клеменс Брентано, однак саме Гейне зробив цей сюжет дуже популярним, і його вірш став піснею.
- ⁴⁰ Дружина Роланда Франка – Алла Петрівна Шморгун. Навчалася у Київському інституті іноземних мов. Працювала викладачем французької мови на факультеті міжнародних відносин Київського державного університету ім. Т. Шевченка та Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ (див.: *Франко Р. Нащадки Франка*. // Науковий вісник Музею Івана Франка. Львів: Ліга-Прес. 2008. Вип. 8. С. 188–205).
- ⁴¹ 41 «Іван Франко і Борислав» – тема кандидатської дисертації Тараса Франка, яку захистив 1953 р. (див.: *Франко Т. Иван Франко и Борислав*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук / Институт литературы им. Т. Г. Шевченко. Киев, 1952. 13 с.).
- ⁴² *Servus* (нім.) – до побачення.
- ⁴³ Ян Парандовський (1895–1978) – письменник, перекладач, номінант на Нобелівську премію з літератури 1968 р. Народився у Львові, де прожив до 1929 р. Закінчив IV Державну чоловічу гімназію імені Яна Длугоша у Львові, згодом навчався на філософському факультеті Львівського університету. Захоплювався філософією, класичною філологією, археологією й історією мистецтв, брав участь у розкопках та експедиціях. 1929 р. переїхав до Варшави, де 1933 р. очолив польський PEN-клуб. Викладав у Люблінському католицькому університеті. 1962 р. був обраний віце-президентом Міжнародного PEN-клубу.
- ⁴⁴ На сторінках історичного роману-есе Я. Парандовського «Олімпійський диск» (пол. «Dysk olimpijski», 1933 р.) описано 76-ті Олімпійські ігри (476 р. до н. е.). Твір відзначено бронзовою нагородою на конкурсі мистецтв Олімпійських ігор 1936 р. у категорії епічної літератури (див. електронний ресурс: <https://olympic-museum.de/art/1936.php>). Мистецькі змагання

відбувалися в період 1912–1948 рр. і були частиною задумів засновника Олімпійських ігор барона П'єра де Кубертена. Медалі вручали за твори мистецтва, тематично пов'язані зі спортом. Олімпійський конкурс мистецтв 1936 р. був одним із найуспішніших.

⁴⁵ Екіпа (пол.) — команда.

⁴⁶ Очевидно, «між іншим».

⁴⁷ Ідеться про виступ на зустрічі Т. Франка з професорсько-викладацьким складом та студентською молоддю Дрогобицького педагогічного інституту. Подробиці цієї події зафіксовані на сторінках місцевої газети «Радянське слово» (див.: *Бориславський К.* В гостях — син Каменяра. // *Радянське слово.* 1969. Від 18. IV. С. 4). Про викінчений текст обсягом 4 сторінки статті «Футбол і Франки» Т. Франко повідомляв у листі до редакції журналу «Жовтень» 7 листопада 1969 р. (див.: *Франко Т.* Вибране: У 2 т. Т. 2. С. 532). Під назвою «Франки і спорт» було опубліковано 1971 р. на сторінках № 1. Републіковано: *Там само.* С. 375–376.

⁴⁸ Ідеться про вид.: *Франко Т.* Історія й теорія руханки. Коломия-Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1923. 192 с. Републіковано: *Франко Т.* Вибране: У 2 т. Т. 2. С. 257–347.

⁴⁹ Ідеться про вид.: *Боберський І.* Забави і гри рухові. Часть III. (Копаний мяч). Львів: Накладом товариства «Сокіл». 1906. 36 с.

⁵⁰ Ідеться про вид.: *Франко П.* Пластові гри і забави. Львів. 1913. 52 с. Примірник зберігається в особистій бібліотеці І. Франка за №5517.

⁵¹ Ідеться про найповніше на сьогодні видання творів Івана Франка у п'ятдесяти томах, здійснене протягом 1976–1986 рр., яке стало віховим у історії франкознавства.

⁵² Ідеться про типи наукових видань творів класиків літератури: Науково-критичне, яке передбачає друк не тільки всього корпусу закінчених творів, а й всі інші редакції, незакінчені твори, уривки, фрагменти, плани, начерки, записні книжки, глибоке вивчення джерел твору, історії тексту, детальне науково-критичне коментування. Науково-популярні видання призначені для широкого кола читачів.

⁵³ Зиновія Франко зазнала переслідувань з боку радянської влади за підтримку руху шістдесятників. Її звільнили з Інституту мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР в травні 1969 р. за участь у правозахисному русі і за редагування книги Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Лише після смерті батька 1972 р. поновлена на роботу в Інститут літератури (див.: *Франко О.* З родинних стосунків Зеновії Франко. // *Слово і Час.* 2006. № 8. С. 58–65).

⁵⁴ Ідеться про молодших сестер Лесі Українки. Ольга Петрівна Косач-Кривинюк (1877–1945) виїхала в еміграцію 1943 р. спочатку до Праги, потім — до Німеччини. Померла 11 листопада 1945 р. в таборі для переміщених осіб в німецькому Авґсбургу. Косач-Борисова Ізидора Петрівна (1888–1980) виїхала до США 1949 р. Померла 12 квітня 1980 р. у містечку Піскатавей, штат Нью-Джерсі. Похована на українському цвинтарі св. Андрія в Савт-Бавнд-Бруку (див.: *Скрипка Т.* Родові гнізда Драгоманових-Косачів: їх устрій та культура. Київ: Темпора, 2013. С. 604–606).

⁵⁵ Племінник Лесі Українки Косач Юрій Миколайович — письменник, перекладач, публіцист. 1918–1928 рр. навчався у Львівській академічній гімназії, де 1922–1929 рр. викладав грецьку і латинську мову Тарас Франко. Емігрував до США 1949 р.

⁵⁶ Ідеться про Михайлину Хомівну Коцюбинську — літературознавицю, активну учасницю руху шістдесятників, племінницю класика української літератури Михайла Коцюбинського. За активний протест під час перегляду фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» 4 вересня 1965 р. проти диктаторської політики влади, проти арештів української інтелігенції її виключили з партії 1966 р., наукові праці перестали друкувати, а 1968 р. звільнили з Інституту літератури. Майже рік не мала роботи; 1969 р. працювала редактором у видавництві «Вища школа».

- ⁵⁷ Рядки з популярної пісні радянського періоду – «Песня о Родине» («Широка страна моя родная...»), написана поетом Василем Лебедевим-Кумачом і композитором Ісааком Дунаєвським.
- ⁵⁸ Це був нереалізований проєкт останніх років життя Тараса Франка. Про своє бачення абетки до універсальної машинки «Спера» повідомляв у листі до М. Лесіва 2 лютого 1971 р. (див.: *Франко Т. Вибране: У 2 т. Т. 2. С. 535*). До Ю. Мушака 5 липня 1971 р. писав: «Моя машинка ні “r”, ні “r” не має. В металю буде аж восени. Ані Англія, ані Франція про хвонетику, на разі, чути не хоче. Канада стає французько-українською» (див.: *Там само. С. 538*).
- ⁵⁹ У листі до видавництва «Молода Україна» 30 квітня 1970 р. писав про свої творчі плани: «Назбиралось вже більш як 60 есе. Їх треба видати, і то на хорошому папері, з твердою обкладинкою, з ілюстраціями, з оглавом, з передмовою або без вступного слова, зате з солідною анотацією. Тираж повинен бути вигідний для видавництва з огляду на брак паперу. Збірку я можу доручити. Або хай би прийшов дехто з редакції, оглянув рукопис, прочитав дещо, чи підходить для молоді і “Молоді”, чи треба друкувати, ілюструвати і коли. Я вже звертався до різних видавництв. Брак паперу не дозволяє навіть відповідати» (див.: *Там само. С. 533*). До М. Деркач 4 серпня 1970 р. «Мої твори: 26 “Предків” і 78 “Нащадків” переглядають в “Молоді”» (див.: *Там само*).
- ⁶⁰ Патронімікон – назва по батькові. Тарас Франко виступав проти звичаю називати по імені і батькові, про що неодноразово наголошував у листах до своїх знайомих: до М. Деркач 1 травня 1966 р., 31 серпня 1966 р., 11 січня 1969 р., Івана Прокопів 1 листопада 1967 р., Романа Савицького 27 грудня 1968 р., М. Лесіва 29 січня 1969 р., 2 лютого 1970 р. (див.: *Там само. С. 510, 512, 521, 525–528, 535, 539*).
- ⁶¹ Рядок з оди Горация «До Таліарха». В оригіналі рядок у Горация – «Vides ut alta stet nive candidum Soracte». У перекладі Андрія Содомори – «В снігу глибоким, бачиш, на овиді Соракт біліє?» (див.: *Квінт Гораций Флакк. Твори. З лат. Київ: Дніпро, 1982. С. 24*). Рядок із листа можна перекласти як «Бачиш, як стоїть сніжна білизна?».
- ⁶² «Розвивайся, лозо, борзо...» – VI поезія циклу «Веснянки» зі збірки І. Франка «З вершин і низин».
- ⁶³ Ідеться про п'єсу австрійського драматурга-комедіографа Йогана Нестроя (1801–1862) «Der böse Geist Lumpzivatagabundus oder Das liederliche Kleeblatt» (1833). За твором 1937 р. було створено фільм «Троїрка hultajska» (Польща, режисер – Генріх Шаро). Прем'єра комедії відбулась 16 листопада 1937 р.
- ⁶⁴ Див. примітку попереднього листа. Юрій Косач емігрував до США 1949 р. З дружиною Мар'яною Кричевською вони розлучились. До України вперше приїхав 1964 р. на запрошення з нагоди 150-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка. Потім неодноразово бував на Батьківщині, однак на постійне проживання не повернувся. Помер 1990 р., похований на українському цвинтарі в Бавнд-Брук у Пассейку, штат Нью-Джерсі (див.: *Скрипка Т. Родові гнізда Драгоманових-Косачів: їх устрій та культура. С. 604–606*).
- ⁶⁵ Цитата з поеми Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненародженим...»:
- Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Того діти цураються,
В хату не пускають.
Чужі люди проганяють,
І немає злomu
На всій землі безконечній
Веселого дому
- (див.: *Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: М. Жулинський (голова) та ін. Т. 1. Київ: Наук. думка, 2001. С. 353*).

- ⁶⁶ Басс Іван Іванович (1907–1984) – український літературознавець, доктор філологічних наук, дослідник життя і творчості Івана Франка. Був редактором і одним з упорядників академічного збірника «Літературна спадщина. Іван Франко», входив до складу робочої групи п'ятдесятимника його творів. Том 49 включає листування Івана Франка.
- ⁶⁷ Осляк Іван Федорович (1917–1995) – український науковець, педагог, директор Житомирського педагогічного інституту ім. І. Франка. За багаторічну сумлінну роботу з підготовки висококваліфікованих кадрів нагороджений урядовими нагородами. Однак у 1970-ті роки духовного застою, ідеологічного диктату зазнав політичних переслідувань. 20 вересня 1973 р. з посади ректора звільнили.
- ⁶⁸ Республіканська науково-теоретична конференція, присвячена 115-річчю з дня народження і 55-річчю з дня смерті Івана Франка відбулася у м. Житомирі 15–16 жовтня 1971 р. Відкрив конференцію ректор Житомирського педагогічного інституту І. Ф. Осляк (див.: *Каспрук А.* Наукова конференція, присвячена І. Франкові. // *Радянське літературознавство.* 1971. № 12. С. 86–87). Серед доповідачів Т. Франка не зазначено. На сторінках «Радянського літературознавства» (№ 12, 1971 р.) уміщено некролог Т. Франкові.
- ⁶⁹ Див. примітку до попереднього листа.
- ⁷⁰ VI з'їзд письменників України відбувся 18–21 травня 1971 р.
- ⁷¹ Див. примітку до попереднього листа.
- ⁷² Про цю постать згадано і у листі до Ю. Мушака 5 липня 1971 р.: «Коли б Юзик не заорав носом, а пригорнув усіх слов'ян!» (див: *Франко Т.* Вибране: У 2 т. Т. 2. С. 538–539). Можливо, ідеться про Павла Юзика, канадського сенатора українського походження, співзасновника і президента Молоді Українського Національного Об'єднання (МУНО), члена управи КУК, заступника директора Шевченківської фундації, президента Канадського Товариства славистів (1963–1964).
- ⁷³ Дарія-Любомира навчалась на філологічному факультеті Львівського державного університету за спеціальністю «Англійська філологія» (1945–1950 рр). 1950 р. Закінчила аспірантуру Київського університету ім. Т. Т. Шевченка. М. Рудницький не зміг допомогти їй з працевлаштуванням на кафедрі. Працювала у редакціях видавництва «Дніпро», «Радянська школа», Державному літературному видавництві та «Українській радянській енциклопедії» (див.: *Горак Р.* Обірвалась ще одна гілка. Пам'яті Любомири Франко. // *Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові.* Львів: Априорі, 2016. Вип. 20. С. 528–530).

Tetiana HOLIAK

TARAS FRANKO AND MYKHAILO RUDNYTSKY: TRAJECTORY OF RELATIONSHIPS

The epistolary communication between Taras Franko and Mykhailo Rudnytsky is an unknown page to a wide range of researchers. Saved archival documents outline the nature of relations between correspondents, emphasize T. Franko's civic participation, reveal creative plans and the degree of their implementation, demonstrate complicated circumstances of socio-political life of the mentioned period. The documents date from 1957 to 1971 and reveal details of the «Kyiv» period of Ivan Franko's son's life.

Key words: correspondence, personal contacts, creative plans.